

ריבונה של תורה

רעיונות ומאמרים לפרשת השבוע

ה' כסיו' ה' שבת הגדול – פרשת אחרי אורח יב' ניסן תשס"א ה' ג'ליון 216 ה' שנה ה' ה'

שבת של גאולה

לעשות לישראל מאומה כי ה' הגין עליהם, והלכו להרוג באבותיהם כדי שישחררו את ישראל. ואם כן דברי שני המדרשים עולים בקנה אחד.

מצרים תמהו כיצד ישראל מטלטלים את קרבן

הפסח או קושרים אותו בשבת

ובין אם המדרשים חלוקים ובין אם לא, יש לעמוד על הקושיה המפורסמת בטעם הדבר שייחסו את הנס דוקא לשבת ולא ל' בניסן שחל בכל שנה ביום אחר ובו אירע הנס. ובמפרשים מצאנו תירוצים וטעמים רבים בדבר.

ורבי מרדכי יפה בעל ה'לבוש' (סי' ת"ל) כתב בזה תירוץ נפלא: "מה שתולים הנס בשבת ולא ב' לחודש, איזה יום שיהיה, מפני שלא בא הנס אלא על ידי שמירת השבת, שמפני שידעו המצריים שהיו ישראל שומרים השבת במצרים כדאיתא במדרש (שמו"ר א, כח), היו תמהים שהיו ישראל מטפלים בבעל חי בשבת, ועל ידי כן שאלום. ולכך קורין שמה שבת הגדול".

וביאר הפרי מגדים (משב"ז סי' ת"ל) שכוונת ה'לבוש "שהיו ישראל מטפלים בבעל חי בשבת" כי בעלי חיים הם מוקצה בשבת ואסור לטלטלם, וידוע שאברהם אבינו קיים מעצמו את כל התורה ואפילו איסורים דרבנן (ע"פ קדושין פב, א), ואף ישראל היו שומרים את השבת במצרים והיו שומרים אף על איסורי מוקצה ושאר מילי דרבנן.

אמנם ה'פרישה' (שם) ביאר, שכפי המבואר במדרש קשרו ישראל את הפסח לכרעי המיטה, ודבר זה היה ביום השבת, ומצרים ידעו שאסור לישראל לקשור קשר בשבת, ועל כן תמהו כיצד מותר לקשור את הפסח, ולא ידעו שיש חילוק בין קשר של קיימא לשאינו של קיימא. וישראל השיבו להם שעושים כן במצות ה' לשחוט את אלהי מצרים.

ונמצא שכל הנס אירע מחמת השבת, כיון שאילו היה י' בניסן חל ביום חול לא היו מצרים שואלים אותם מאומה, ורק משום שחל י' בניסן בשבת ובו לקחו ישראל את הפסח, סברו מצרים שדבר זה סותר את שמירת השבת ולכן תמהו ושאלו. וכששמעו שישראל מתכוונים לשחוט את אלוהיהם קהו שיניהם אך לא יכלו להזיק לישראל, ונעשה נס גדול באותה שעה לישראל. ועל כן נקרא הנס דוקא על שם השבת כי היא היא שגרמה לו.

ולא עוד אלא שכפי שכתב הפרי חדש (שם) זכות השבת היא שעמדה להם לישראל שלא יכלו מצרים להרע להם, ולכן נקראת שבת זו בשם "שבת הגדול".

בראשית דברינו בענינה של שבת הגדול ראוי לצטט את שכתב בספר "יערות דבש" (ח"א דרוש טו') שבכל אחת מארבעת תקופות השנה יהיה התאריך של י' בחודש לטובה או לרעה. כי י' בטבת הוא לרעה, שבו החל המצור על ירושלים, וג' חדשים לאחריו חל י' בניסן שהוא לטובה, כי בו אירעו ניסי שבת הגדול ובו נבקע הירדן כשנכנסו ישראל לארץ. וג' חדשים לאחר מכן חל י' בתמוז שבו הובקעה ירושלים בראשונה. וג' חדשים לאחריו ב' בתשרי חל יום הכפורים שטובתו גדולה ועצומה לישראל.

מהו הנס שעל שמו נקראת שבת הגדול ?

והנה נחלקו הראשונים בביאור הנס הגדול שעל שמו נקראת 'שבת הגדול'. כי התוס' במסכת שבת (פז, ב ד"ה ואותו) כתבו "על כן קורין אותו שבת הגדול לפי שנעשה בו נס גדול, כדאמרין במדרש (תנחומא פר' בא אות יח) שכשלקחו ישראל פסחיהם באותה שבת נתקבצו בכורות אומות העולם אצל ישראל ושאלום למה עושין כך, ואמרו להן זבח פסח הוא לה' שיהרוג בכורי מצרים. והלכו הבכורות אצל אבותיהם ואל פרעה לבקש ממנו שישלחו את ישראל, ולא רצו, ונלחמו בהם הבכורות והרגו מהן הרבה, שנאמר "למכה מצרים בבכוריהם".

ברם, הטור (או"ח סי' ת"ל) פירש בענין אחר, "שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול, והטעם לפי שנעשה בו נס גדול, שפסח מצרים מקחו בעשור לחודש, ופסח שיצאו ישראל ממצרים היה ביום חמישי, ונמצא ש' בחדש היה שבת. ולקחו להם כל אחד שה לפסחו וקשרו אותו בכרעי מטתו, ושאלום מצרים למה זה לכם, והשיבו לשוחטו לשם פסח במצות השם עלינו. והיו שיניהם קהות על ששוחטין את אלהיהן ולא היו רשאים לומר להם דבר. ועל שם אותו הנס קורין אותו שבת הגדול".

והבית יוסף והגר"א (שם) ביארו שמדרשים חלוקים הם. אולם מצינו למהרש"א (ח"א שבת, שם) שפירש שאין מחלוקת בדבר. כי הנה יש להקשות לדברי המדרש תנחומא "שכשלקחו ישראל פסחיהם באותה שבת נתקבצו בכורות אומות העולם אצל ישראל", כי לכאורה מדוע דוקא הבכורות נתקבצו ושאלו את ישראל על דבר הפסחים יותר משאר המצריים, והרי מתחילה לא ידעו שרק הבכורות עתידים ליהרג.

אלא שכידוע הטלה הוא הבכור לכל המזלות, ולכן כשראו מצרים שישראל נוטלים טלאים נתקבצו הבכורות בדוקא לשאול אותם על כך, כי הטלה היה מזלן ואלוהיהן של הבכורות בפרט. וכששמעו שעתיד הקב"ה להרגם, היו שיניהם קהות אך לא יכלו

בזכות שמירת השבת נגאלו ישראל ממצרים

והנה מבואר לעיל שבני ישראל שמרו את השבת בהיותם במצרים. וכן מצינו במדרש (שמו"ר א, כח) "וירא בסבלותם- ראה משה שאין להם מנוחה, הלך ואמר לפרעה, מי שיש לו עבד אם אינו נח יום אחד בשבוע הוא מת, ואלו עבדיך אם אין אתה מניח להם יום אחד בשבוע הם מתים. אמר לו לך ועשה להן כמו שאמרת, הלך משה ותיקן להם את יום השבת לנוח".

ובמקום אחר מבואר במדרש ששבתות אלו היו מקור של אמונה וחוזק לישראל והיו עוסקים בהם בתורה, וכפי שדרשו (שמו"ר ה, יח) "מלמד שהיו בידם מגילות שהיו משתעשעים בהם משבת לשבת לומר שהקב"ה גואלן, לפי שהיו נחים בשבת. אמר להם פרעה תכבד העבודה על האנשים ויעשו בה ואל ישעו וגו', אל יהיו משתעשעים ואל יהיו נפישין ביום השבת".

ובעל הטורים (שמות א, א) כתב שסופי התיבות "את יעקב איש וביתו באו" הם "שבת", ללמד שזכות שמירת השבת נגאלו ישראל ממצרים.

ופירש הצ"ח (דרושי הצ"ח- דרוש ל"ה לשבת הגדול) שלכך נעשה הנס בקרבן הפסח דוקא בשבת, כי בכך הוכיח סוף הדבר על תחילתו כי ישראל זכו להיגאל ממצרים בזכות השבת. ולכן נקראת השבת בשם "שבת הגדול" כי אותה שבת העידה עד כמה גדולה זכותה של השבת, שבעבור שמירתה זכו ישראל לצאת מבית עבדים.

הטעם שהארבה שבא על מצרים נח בשבת

ובעל ה'שפע חיים' זצ"ל (דרשות חורש"י תשמ"ב פ"א) ביאר בזה, כי הנה ישראל היו משוקעים בעבודה זרה וכיצד אם כן זכו להיגאל. אלא שכבר דרשו חז"ל (שבת ק"ח, ב) "כל המשמר שבת כהלכתו אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחלין לו", וכיון שישאל שמרו את השבת כהלכתה במצרים ונהרו אפילו באיסורי דרבנן או מדיבור של חול בשבת, לכך נמחל להם עוון עבודה זרה. וזכות השבת הגינה עליהם אף מפני המקטרגים בים סוף שטענו שישראל אינם ראויים לניסים מחמת שעבדו עבודה זרה.

והוסיף, שהנה כתב **הבעל הטורים** (שמות י, יד) שהארבה שבא על מצרים נח בשבת [שנאמר בו 'וינח בכל גבול מצרים', וכן נאמר 'וינח ביום השביעי' (שמות כ, יא)]. וטעם הדבר הוא כי בכך רצה הקב"ה להודיע שאולת ישראל תהיה בזכות ששמרו את השבת.

ונראה להוסיף על פי זה פרפרת נחמדה, כי הנה מצאנו שפסח נקרא בתורה בשם שבת, וכמו שנאמר בספירת העומר (ויקרא כ"ג) "ממחרת השבת". ולהנ"ל יתבאר שהטעם לכך הוא משום שכל מאורע הגאולה של פסח לא אירע אלא בזכות שמירת השבת.

באיזה יום בשבוע תתחיל הגאולה האחרונה ?

והנה לעיל הבאנו את דברי המדרש שאף פרעה הכיר בכך שהשבת היא מקור האמונה והחוזק של ישראל ולכך ביטל מהם את שמירת השבת. ור' צדוק הכהן בספר פרי צדיק (פ"ר וא"ר ו) כתב דבר נפלא על פי זה, כי הנה אף שמתחילה נאמר (שמות ד, לא) "ויואמן העם", מכל מקום נאמר לאחר מכן (שמות ו, ט) "ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה". והיינו משום שבתחילה הניח להם פרעה לשמור שבת ועל כן היתה השבת מחזקת בליבם את האמונה שיזכו להיגאל. אך לאחר שאמר פרעה "אל יהיו משתעשעים ואל יהיו נפישין ביום השבת", נחסר מהם כח האמונה של השבת, ולכן לא שמעו אל משה.

ונמצא שבמתנה הגדולה ששמה שבת גלומים גם האמונה וגם הגאולה. כי בזכות השבת נגאלו ממצרים, והשבת אף חיזקה בליבם כל השנים את האמונה שיזכו להיגאל.

ויתכן שזהו הביאור בדברי הרמ"א (ס"י ת"ל) שנהגו לקרוא במנחה של שבת הגדול את ההגדה של פסח [מ"עבדים היינו" עד "לכפר על כל עוונותינו"], וכתב הגר"א שהטעם לכך הוא מפני שבשבת זו התחילה גאולה על ידי לקיחת הפסח [אך הגר"א עצמו לא היה נוהג כן וכפי שכתב הביאור הלכה שם]. ולהנ"ל יתבאר שעומק הענין הוא משום שהשבת וגאולת מצרים ענין אחד מהם, וכל מאורע היציאה ממצרים לא היה אלא בזכות השבת. ולכן קוראים בשבת הגדול את ההגדה על שם התחלת הגאולה שהיתה בשבת, ובפרט לדברי הצ"ח שענינה של שבת הגדול להעיד ששמירת השבת עמדה לישראל להיגאל.

וראו לציין את דברי השבלי הלקט (ענין שבת ס"י צד) שתחילת הגאולה האחרונה עתידה להיות בשבת, והסמך זאת לדברי הנביא (ישעיהו ל, טו) "בְּשׁוֹבָה וּנְחַת תִּפְשָׁעוּן", שהישועה תתחיל ביום השבתון והמנוחה [וכתב שלכך אומרים בברכת המזון בשבת "והראנו בנחמת ציון במהרה בימינו". כי כיון שנכנסה השבת ולא נגאלנו מבקשים אנו מהקב"ה שיקיים את הבטחת הגאולה בשבת הבאה].

וכמו שבימים ההם העידה הגאולה בשבת הגדול שהגאולה היא בזכות השבת, אף אנו שגאולתנו תחל בשבת, יעיד הדבר כי גאולתנו תהא בזכות קדושת השבת. וכדברי השפתי כהן (דברים ו, יא) שהפסוק "את יום השבת לקדשו" הוא ראשי תיבות 'אלהי', לרמז שבזכות השבת יבוא הגואל ואלהו.

וכן כתב הפלא יועץ (ערך 'שבת') בשם החיד"א- "לפי דברי חז"ל הדבר מוכרח מאד לשמור השבת כדי שתהיה הגאולה במהרה בימינו, ולא יתכן להעלות ארוכה ומרפא לנפשנו כי אם בשמירת השבת, כי הגם שנשוב בתשובה הכל תלוי בשמירת שבת".

העלון מוקדש להצלחת ר' יהודה דגנה הי"ו. ויצחק ודייזי רבקה קקון וילדיהם הי"ו.
ולרפואת ברוך בן אליס, ואסנת מזלי בת בלה קלייר.

העלון מוקדש לע"נ: ר' בנימין בן משה ז"ל ♦ אהרן בן יחיא מעברי ז"ל ♦ יחזקאל בן ג'ולית ז"ל למשפחת דגמי ♦ הרב עובדיה בן יעקב ז"ל ♦ שלמה בן מרים ז"ל ♦ מאור בן צביה ז"ל ♦ יצחק בן טאוס סלמי ז"ל ♦ מרת סרח (שרה) בת רחמה ע"ה ♦ מרת צביה בת סרח ע"ה ♦ מרת רחל בת סאלחה ע"ה ♦ מרת נאז'ה בת תאג'ה ע"ה ♦ אבלין בת איבון ע"ה ♦ מרת וואסינה בת סולטנה ע"ה ♦ ת.נ.צ.ב.ה

קורא נכבד!

עלון זה מופץ בעותקים רבים בארץ ובעולם, אם ברצונך לזכות בהפצת תורה לאלפי קוראים מידי שבת, ולהקדיש את העלון למשך חודש או שנה או באופן חד פעמי לברכה להצלחה ולרפואה או להבדיל לע"נ נא פנה לפרטים בטל' הנ"ל

שיעורי הרב המחבר שליט"א בעיר רחובות: בימים א' עד ה' שיעור בגמרא הלכה ומוסר ככולל "שערים מצויינים" (רח' הרוא"ה 17) בין השעות 10:30 - 11:30, וכן 15:30 - 16:30. ובמרכז הרוחני "דרכי אמונה" רח' ויג' 2 (מעל 'ברכת השם') ביום רביעי בין השעות 20:00 - 21:15 שיעור במסכת ברכות וכן מוסר ודרוש. וביום חמישי באותם שעות שיעור ב'אור החיים' הקד' על הפרשה (תפילת ערבית לאחר השיעורים). טל' לתיאום דרשות ושיעורים- 050-4191861